

Bir çocuk hastanesine başvuran 0-12 aylık bebeklerin annelerinin anne sütü ile ilgili bilgi düzeylerinin belirlenmesi

Öznur GÖRGEN (*), Sevcan İLERİ (**), Asuman ALTUN (**), Dilek DARKINOĞLU (**),
Özlem ASLAN (**), Zehra GÖKMEN (**), Hasan Tahsin KEÇELİGİL (***)

ÖZET

Anne sütü, bebeğin bedensel, zihinsel, ruhsal yönden gelişimini sağlayan en ideal besin kaynağıdır. Annelerin, anne sütünün yararları ve emzirmeye yönelik bilgi düzeylerinin yetersiz olması, ilerleyen aylarda anne sütüyle beslenen bebek sayısını önemli ölçüde azaltmaktadır. Anne sütüyle beslenemeyen 0-1 yaş bebeklerde büyüme ve gelişmede gerilik, ileriki dönemde sağlık ve beslenme sorunları ortaya çıkmaktadır. Bu sağlık sorunlarının artmasını önlemek için anne sütü ve kolostrumun önemi, bebeğin emzirme süresi ve sıklığı, süttten kesme zamanı hakkında annelere eğitim verilmesi gerekmektedir. Bu düşünceden yola çıkarak araştırmamız 0-1 yaş arası bebeği olan annelerin anne sütü ve emzirme hakkında bilgi düzeylerini belirlemek amacıyla tanımlayıcı olarak yapıldı.

Araştırma, "Amasya Kadın-Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi'nde" yürütüldü. Araştırmanın örneklemini 19-30 Aralık 2005 tarihleri arasında bu hastaneye başvuran ve 0-1 yaş arası çocuğu olan toplam 110 anne oluşturdu. Araştırma, sosyo-demografik veri formu ile ilgili literatür taranarak hazırlanan, anne sütü ve bilgi düzeylerini değerlendirmek amacıyla 42 sorudan oluşan bir anket formu uygulanarak toplandı. Veriler, "SPSS for Windows" İstatistik Programında değerlendirilerek sayı-yüzde dağılımları elde edildi.

Veriler genel olarak değerlendirildiğinde, annelerin genel olarak bebekleri emzirdikleri saptandı. Ancak, annelerin ortalama % 8.2'sinin kolostrum vermediği, % 14.5'inin kolostrum hakkında bilgi sahibi olmadığı, % 43.6'sının anne sütü hakkında bilgi almadığı, ortalama % 5.5'inin doğumdan 24 saat sonra emzirmeye başladığı saptandı. Bu sonuçlar doğrultusunda, annelere kolostrum ve anne sütünün önemi, erken emzirmenin yararları hakkında hemşirelerin düzenli olarak eğitim yapması gerektiği önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Anne sütü, kolostrum, 0-12 aylık bebekler

SUMMARY

The determination of mothers' knowledge level about mother's milk in infants and babies

A mother's milk is the ideal way of feeding for a baby regarding to physically, mentally and psychologically. As the knowledge level of a mother about the benefits of mother's milk and suckling, the number of babies fed with mother's milk is reducing in following months after birth. The deficiency in growing and improving is seen in infants and babies who are not fed with mother's milk and in following years health and nutrition problems appear. In such increasing cases the importance of mother's milk and colostrum, the suckling time and period and stoping suckling time should be taught to the mothers. This study is carried out to determine the knowledge level of mothers about mother's milk and suckling.

The study is carried out in "Amasya Women and Childen Hospital". The sample of the study consist of 110 mothers who have babies between the age of 0-1 between the dates 19th-30th, December 2005. The data was obtained through a questionnaire consisting of 42 questions to determine the knowledge level of mothers on mother's milk. The questions were prepared by surveying the related literature.

The data is evaluated by SPSS for Windows Statistical Programme and the number percentage distributions are obtained. When the data evaluated generally, it is seen that mothers fed their babies with mother's milk. However 8.2 % of them did not give colostrum, 43.6 % of them didn't have any knowledge about mother's milk and 5.5 % of them started suckling 24 hours after birth. At the end of the study it is advised to educate mothers regularly on the importance of colostrum, mother's milk and the benefits of early suckling by nurses.

Key words: Breast-feeding, kolostrum, 0-12 months children

İnsan hayatında beslenme her yaş döneminde farklılıklar göstermektedir. Gelecekte toplumu oluşturacak olan çocukların, sağlıklı bir birey olabilmeleri için bebeklik

dönemindeki beslenmeleri büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, bebeklik dönemi diğer dönemler içerisinde özel bir grup olarak ele alınmalıdır. Bebeklik dönemin-

Amasya Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu, Öğr. Gör.*; Öğrenci**; Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp fakültesi Kalp ve Damar Cerrahisi AD Başkanı ve Amasya Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Müdürü, Prof. Dr.***

deki en önemli besin kaynağı ise anne sütüdür (1,2). Anne sütü, bebeğin yeterli ve dengeli bir şekilde beslenmesi ve sağlıklı büyümesinde temel koşuldur. Kolostrum ve anne sütü, diğer süt ve besinlerden daha üstün olması nedeniyle süt çocuğu (0-1 yaş) için en uygun besin kaynağıdır. Anne sütü yalnız uygun miktarlarda protein, karbonhidrat ve yağların karışımı değildir. Anne sütü bebeğin fizyolojik ve psiko-sosyal gereksinimlerini 4-6 ay süreyle tek başına karşılar, bu aylardan sonra da uygun ek gıdaların eklenmesiyle onun hayata, malnütrisyon ve infeksiyon tehlikesinden uzak, sağlıklı bir başlangıç yapmasını sağlar (3,4). Emzirmenin başında ya da sonunda alınmasına, gün içinde aldığı zaman dilimine, bebeğin miadına, yaşına ve fizyolojik durumuna göre değişim gösterebilen, yaşayan bir sıvıdır. Bu değişimler anne sütü ile beslenmenin taklit edilemeyen üstünlüklerini oluşturur (4,5).

Annelerin, anne sütü, emzirme ve besleme hakkında bilgi düzeylerini arttırmak hemşirelerin eğitici rolleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu düşünceden yola çıkarak araştırmamız, 0-12 aylık bebeği olan annelerin, anne sütü ve emzirme hakkında bilgi düzeylerini belirlemek, yanlış uygulamaları ortaya çıkarmak ve eksik bilgileri tamamlamak amacıyla yapıldı.

MATERYAL ve METOD

Bu araştırma, tanımlayıcı olarak düzenlenmiş bir alan araştırmasıdır. Araştırmanın evrenini Amasya Kadın-Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesine başvuran 0-12 aylık bebeği olan anneler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini Aralık 2005 tarihleri arasında bu hastaneye başvuran 0-12 aylık bebeği olan tüm (n:110) anneler oluşturdu. Araştırmanın verileri sosyo-demografik veri formu ve ilgili literatür taranarak hazırlanan, anne sütü ve bilgi düzeylerini değerlendirmek amacıyla 42 sorudan oluşan bir anket formu yüz yüze görüşme tekniği ile uygulanarak toplandı (1,3,6,7). Uygulanan anket formunda; annenin sosyo-demografik özellikleri, anne sütü, kolostrum ve emzirme ile ilgili sorular soruldu. Elde edilen veriler sayı-yüzde testi ile değerlendirildi.

BULGULAR

Araştırma kapsamına alınan annelerin sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımı Tablo 1’de özetlenmiştir. Annelerin doğumdan önce anne sütü ile beslenme konusunda bilgi alma durumlarına göre dağılımı incelendiğinde, annelerin % 56.4’ünün bilgi aldığı, % 43.6’sının ise anne sütü hakkında bilgi almadığı saptandı. % 41.9 anne sağlık personeli tarafından bilgilendirilmişken, % 19.4’ü akraba-arkadaş, % 19.4’ü kitle-iletişim araçları

tarafından bilgilendirildiğini belirtti.

Annelerin anne sütünü tercih etme nedenleri Tablo 2’de verilmiştir. Araştırmaya alınan annelerin % 77.3’ü yenidoğana kolostrum verilmesi gerektiğini, % 14.5’i ise kolostrum hakkında hiçbir bilgiye sahip olmadığını ifade etti. % 50.9’u doğumdan sonra ilk 1 saat içinde, % 34.5’i ilk 12 saat içinde, % 5.5’i ise 24 saat sonra bebeğini emzirebilmişti (Tablo 3). Araştırmamıza göre, annelerin % 11.9’u bebeklerini 6. aydan sonra, % 32.7’si 9-12 aylar arası ek gıdalara başladıktan sonra, % 52.7’si ise 1-2 yaşlar arasında anne sütünden kesmeyi düşündüklerini ifade etti (Tablo 4).

TARTIŞMA

Dünyanın değişik yerlerinde yapılan araştırmalar, anne sütünün akut ve kronik pek çok hastalığı önlediğini veya şiddetini azalttığını göstermiştir. Anne sütü ile beslenme üst ve alt solunum yolu infeksiyonları, orta kulak iltihabı, ishal, idrar yolu infeksiyonları, bakteriyel menenjit, sepsis, nekrotizan enterokolit, botulizm, tip I diabetes mellitus, lenfoma, Crohn hastalığı, ülseratif kolit, malnütrisyon, obezite, koroner kalp hastalıkları, çene ve

Tablo 1. Annelerin demografik özelliklerine göre dağılımı.

Yaş Grupları	Sayı (n)	Yüzde (%)
15-29	10	9.0
20-24	44	40.0
25-29	26	23.8
30-34	22	20.0
35-39	8	7.2
Toplam	110	100.0
Eğitim Düzeyi		
İlkokul	72	65.4
Ortaokul	15	13.6
Lise	15	13.8
Üniversite	5	4.5
Okur-yazar değil	2	1.8
Okur-yazar	1	0.9
Toplam	110	100.0
İkamet Yeri		
Köy	31	28.3
İlçe	15	13.6
Şehir / Merkez	61	55.4
Kasaba	3	2.7
Toplam	110	100.0
Mesleği		
Ev Hanımı	104	94.6
Memur	3	2.7
İşçi	1	0.9
Diğer	2	1.8
Toplam	110	100.0

Tablo 2. Anne sütünü tercih etme nedenlerine göre dağılımı.

Nedenler	Sayı (n)	Yüzde (%)
Hastalıklardan korur.	54	49.2
Anne sütü daha temiz, sağlıklıdır.	26	23.6
Yararlıdır.	17	15.5
Anne bebek ilişkisini artırır.	4	3.6
Sütü yeterli olduğu için.	2	1.8
Bilmiyor.	7	6.3
Toplam	110	100.0

Tablo 4. Annelerin anne sütünü kesme zamanına göre dağılımı.

Kesme zamanı	Sayı (n)	Yüzde (%)
3. aydan sonra	-	-
6. aydan sonra	13	11.9
9-12 aylar arasında	36	32.7
1-2 yaşlar	58	52.7
Bilmeyen	3	2.7

ağız gelişimine ait bozukluklar, diş çürükleri ve atopik hastalıklar gibi hastalıkların sıklığını veya şiddetini azaltır (6). Doğumdan hemen sonra salgılanmaya başlayan ve doğum sonrası 5-7 gün devam eden süte kolostrum denir. Kolostrum hafif sarı, pH 7.7 dolaylarında bir sıvıdır. Kolostrumda yenidoğanın gelişmesi ve korunması için gerekli olan tüm yapı faktörleri bulunmaktadır. Kolostrum immünglobülinler yönünden çok zengindir. Bunlar toksinleri, bakterileri ve makromoleküllü ajanları bağlar ve bağırsak epitelinden emilimlerini engeller (6).

Bebeklerin sağlıklı büyümesi ve beslenmesinde birinci derecede sorumlu olan kişi ise annedir. Annenin bilinçli ve eğitilmiş olması oldukça önemlidir. Çünkü ülkemizde 0-1 yaş arası bebeklerde beslenmeye ilişkin hastalık ve ölüm oranı oldukça yüksektir. Bunun en önemli nedeni ise annelerin beslenme hakkında yeterli bilgiye sahip olmamasıdır. Şimşek'in yaptığı çalışmada, araştırma kapsamına giren annelerin hepsi bebek beslenmesi için en uygun besinin anne sütü olduğunu bilmelerine karşın, anne sütü ve saklanması konusunda bilgilerinin yetersiz olduğu saptanmıştır (3). Er'in yaptığı çalışmaya göre; annelerin başvurdukları bilgi kaynağına göre bebeklerini 13-24 ay emzirme oranı incelendiğinde bilgi kaynağı olarak sağlık personeli gösteren annelerin en yüksek orana (% 28.0) sahip olduğu, ancak sağlık personeline başvuran annelerin % 42.4'ünün bebeklerini sadece 6 ay ve daha az emzirdiği saptanmıştır (1). Annelerin anne sütünü tercih etme nedenleri arasında % 49.2'si hastalıklardan koruduğu için, % 23.6'sı anne sü-

Tablo 3. Annelerin bebeklerine kolostrum verme ve emzirme zamanına ilişkin bilgi düzeylerine göre dağılımı.

Kolostrum verme durumu	Sayı (n)	Yüzde (%)
Evet	85	77.3
Hayır	9	8.2
Bilmiyorum	16	14.5
Emzirme Zamanı		
Doğumdan sonra ilk 1 saat	56	50.9
İlk 12 saat içinde	38	35.5
İlk 24 saat içinde	9	8.1
24 saat sonra	7	5.5

tünü daha temiz ve sağlıklı bulduğu için, % 15.5'i yararlı olduğu için emzirdiğini belirtmiştir. Anne sütünün diğer yararlarını bilme oranları oldukça düşük bulunmuştur. Koçoğlu ve ark.'nın çalışmasında anne sütünün ilk 6 ayda en yararlı besin olduğunun annelerin % 91.2'si tarafından bilindiği belirtilmiştir (8). Samlı ve ark.'nın çalışmasında da annelerin çoğunun anne sütünü yararlı buldukları ve bir ilaç gibi gördükleri vurgulanmaktadır (9). Anne sütü doğumdan 4-6 aya kadar bebeğin tüm fizyolojik ve psikolojik gereksinimlerini tek başına karşılayan bebekleri infeksiyonlardan koruyan ideal bir besindir. Demiral ve Saltık'ın yaptıkları çalışmalara göre ilk 4-6 ay sadece anne sütü alan bebeklerin infeksiyona daha az yakalandıkları, yeterli olarak büyüdükleri saptanmıştır (10,11). Annelerin eğitim ve sosyal düzeyleri ne olursa olsun, hepsinin anne sütünün çocuklarının gelişimi ve hastalıklardan korunması için en yararlı besin olduğunu bildiği ve anne sütü vermeye başladığı görülmüştür. Zaten Türkiye'de emzirmenin yaygın olduğu tüm çocukların % 97'sinin bir süre emzirilmiş olduğu bilinmektedir (12,13).

Ünsal ve ark.'nın çalışmasında annelerin % 71.8'i doğumdan sonra ilk 1 saat içinde, % 19.9'u ilk bir gün içinde, % 8.3'ü de birinci günden sonra emzirebilmiştir. İlk bir saat içinde emzirmeye başlama zamanı, ilk 6 ay sadece anne sütü ile beslenmeye olumlu etkisinin belirgin olduğu ve erken emzirmeye başlanan bebeklerin diğer bebeklerle kıyaslandığında 1,3 kat daha uzun süre tek başına anne sütü ile beslendikleri görülmüştür (7). Yurtsever'in yaptığı çalışmada, doğumdan sonra ilk emzirmeye başlama zamanı incelendiğinde, annelerin % 58.6'sının hemen, % 34.5'inin ilk 6 saat içinde, % 6.9'unun 7 saat ve üzerinde emzirmeye başladıkları ve annelerin % 93.6'sının bebeklerine doğduktan sonra ilk gıda olarak anne sütü verdikleri saptanmıştır (6).

Yurtsever'in çalışmasına göre annelerin % 31.7'si 1-3

ay, % 50'si 4-6 ay içinde emzirmeyi kesmişlerdir (6). Karavuş ve ark.'nın çalışmasında da 0-3 aylık çocukların % 87'sinin, 4-6 aylıkların % 74.2'sinin, 7-9 aylıkların % 43.4'ünün ve 10-12 aylıkların % 44.8'inin anne sütü almaya devam ettikleri saptanmıştır (14). Potur ve ark.'nın çalışmasında ise 1992 yılında Zeynep Kamil Hastanesi' ne başvuran 3 aylık bebeklerden ancak % 15'inin sadece anne sütü ile beslendiği saptanmıştır (15). Er'in yaptığı araştırmada "Anne sütü ne zaman kesilmelidir?" sorusuna annelerin % 65.6'sı 1-2 yıl şeklinde yanıt vermesine rağmen 1-2 yıl emziren annelerin oranı sadece % 24.4'tür (1). Yapılan başka bir çalışmada ise, işe veya okula erken dönmeyen, 20 yaşından daha genç olmanın ve yöresel alışkanlıkların anne sütünü daha az verme ve ek gıdaya başlamayı etkileyen durumlar olduğu gösterilmiştir (16).

Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı Genel Müdürlüğü verilerine göre; eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik durumu yüksek, kentsel kesimde yaşayan, genç ve ilk bebeklerini doğuran annelerde, anne sütüyle beslenme oranının düşük ve emzirme sürelerinin kısa olduğu bildirilmiştir (1). Amerikan Pediatri Akademisi ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ilk 4-6 ay sadece anne sütü ile beslenmeyi, anne sütüne en az bir yaşına kadar devam edilmesini önermektedir (17). ABD'de anne sütü ile beslemenin yüksek düzeyde eğitim almış, gelir düzeyi iyi, 30 yaşını aşmış kadınlarda en yüksek oranda olduğu tespit edilmiştir (18). Yapılan başka bir çalışmada da, anne eğitim düzeyinin yüksek olmasının daha az sayıda çocuk sahibi olma, ailede çocuk başına düşen gelirin daha yüksek olması, annenin çocuk beslenmesine daha çok zaman ayırması ve emzirmeye daha uzun süre devam etmesi ile ilişkili olduğunu göstermiştir (19).

SONUÇ

Araştırmaya alınan annelerin bebek beslenmesi için en uygun besinin anne sütü olduğu, kolostrumun önemi ve ilk 6 ay anne sütü verilmesinin gerekliliği konusunda bilgilerinin yeterli olduğu, fakat anne sütünün yararları ve erken emzirme hakkında bilgilerinin eksik olduğu saptandı. Çalışmaya katılan tüm annelerin hastanede doğum yapmalarına karşılık sağlık personeli tarafından anne sütü hakkında bilgilendirme düzeyleri düşük bulundu. Bu sonuçlar doğrultusunda; prenatal ve postnatal dönemde annelere anne sütü, kolostrum ve bebek beslenmesi hakkında birebir eğitim verilmesi, erken emzirme konusunda annelere psikolojik destek sağlanması, li-

selerde sağlık bilgisi derslerinde anne sütü konusunda bilgiler verilmesi, anne sütünün özendirilmesinde kitle iletişim araçlarının kullanılması, sağlık personeline anne sütü hakkında eğitim vermenin önemini vurgulamak için hizmet içi eğitim programlarının düzenlenmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

1. **Er P:** Annelerin bebek beslenmesi konusuna ilişkin bilgi tutum ve davranışları. Ankara Hastanesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği. Aile Hekimliği Uzmanlık Tezi, Ankara, 1999.
2. **Özsoylu Ş:** Anne sütünün üstünlükleri. Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı, Çocuk Enstitüsü Yayını, Ankara 8(1):3-5, 1987.
3. **Şimşek Ş:** Annelerin emzirmeye ilişkin bilgi düzeyleri. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Birimleri Enstitüsü. Hemşirelik Programı Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara, 1991.
4. **Özalp İ:** Anne sütü ve anne sütü ile beslenme. *Katkı Pediatri Dergisi* 17(1):37-52, 1996.
5. **Gortner L, Limmer J, Pohlandt F, et al:** Necrotizing enterocolitis: A 12 year retrospective study. *Klin Pediatr* 207(1):28-33, 1995.
6. **Yurtsever AŞ:** Bebeklerde anne sütü almayı etkileyen faktörlerin incelenmesi. Çukurova Üniversitesi Sağlık Birimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Adana, 1998.
7. **Ünsal H, ve ark:** Toplumda anne sütü verme eğilimi ve buna etki eden faktörler. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 48(3):226-223, 2005.
8. **Koçoğlu G, Polat H, Özgür S:** Ailelerin beslenme olanakları ve annelerin çocuk beslenmesi konusundaki bilgileri ile çocukların fiziksel gelişimleri arasındaki ilişkiler. *Beslenme ve Diyet Dergisi* 19:11-22, 1990.
9. **Samli G, Kara B, Ünal PC, ve ark.** Annelerin emzirme ve süt çocuğunun beslenmesi konusunda bilgi, inanış ve uygulamaları. *Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 19(1):13-20, 2006.
10. **Demiralp O:** Ankara ili Hasköy bölgesinde 0-1 yaş grubu çocuklarda beslenme şeklinin büyüme ve enfeksiyon hastalıklarıyla ilişkisi. *Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1984.*
11. **Saltık F, Coşkun T:** Anne sütünün enfeksiyondan koruyucu etkisi ve infant mortalite ve morbiditesi ile olan ilişkisi. Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı, Çocuk Enstitüsü Yayını, Ankara 8(1):43-5, 1987.
12. www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2003/index_old.htm, adresinden en son 06.02.2006 tarihinde ulaşılmıştır.
13. **Tunçbilek E, Kurtuluş E, Hancıoğlu A:** Bebeklerin, çocukların ve annelerin beslenmesi. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 1998'de. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara 1999; 128-134.
14. **Karavuş M, Gençel H, Beşik C, ve ark:** Ümraniye ilçesinde 0-12 aylık çocuk beslenmesinde annelerin bilgi, tutum ve davranışları. *Beslenme ve Diyet Dergisi* 24:31-39, 1995.
15. **Potur AH, Kalmaz N:** An investigation into feeding errors of 0-4-month-old infants. *J Trop Pediatr* 41:120-2, 1995.
16. **Carmichael SL, Prince CB, Burr R, et al.** Breast-feeding practices among WIC participants in Hawaii. *J Am Diet Assoc* 101(1):57-62, 2001.
17. **Curran J, Barness L., Behrman R, et al.** Nelson Textbook of Pediatrics 16 th ed'de. Philadelphia: Saunders Company 2000; 138-67.
18. **American Academy of Pediatrics Workgroup on Breastfeeding.** Breastfeeding and the use of human milk. *Pediatrics* 100:1035-59, 1997.
19. **Bertini G, Perugi S, Dani C, et al.** Maternal education and the incidence and duration of breast feeding: a prospective study. *J Pediatr Gastroenterol Nutr* 37(4):447-52, 2003.